

*Давидова О. В.,
кандидат психологічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення,
Державний науково-дослідний інститут МВС України,
м. Київ*

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Головною метою реформи правоохоронних органів є досягнення найвищих стандартів професійної майстерності, якості, оперативності, а також повної поваги до фундаментальних прав людини, прозорості, справедливості і компетентності, що цілком відповідає Державній політиці у сферах національної безпеки і оборони. Істотною частиною реформи стала реконструкція системи поліцейської освіти та навчання: кваліфікаційні характеристики професії поліцейського було затверджено спільно Національною поліцією України та Міністерством внутрішніх справ, згодом почався розвиток стандарту професійної освіти. Наступним кроком у процесі реформи освіти та навчання є розробка стратегії освіти поліції та моделі навчання.

Дослідження кращих практик і моделей поліцейської освіти в державах-учасницях ОБСЄ свідчить про те, що загалом заклади пропонують різноманітні програми безперервної освіти [14]. Тому погоджуємося з думкою про визнання націленості майбутнього фахівця на професійний саморозвиток важливим чинником професійної підготовки компетентних фахівців [4]. На особливу увагу в цьому контексті заслуговує розроблення ідеї про саморозвиток як ціннісно-смыслову детермінанту професійного розвитку людини [7].

Стосовно розвитку особистості поліцейського – триває дискусія щодо того, чи властиві особам, які вирішили стати поліцейськими, певні особистісні характеристики заздалегідь (психологічна парадигма), чи вони набувають відповідних рис у процесі професійної соціалізації (соціологічна парадигма). Загалом, беручи до уваги міркування представників обох підходів, науковці доходять висновку, що особистість поліцейського – це продукт і схильності, і професійної соціалізації [13; 15].

У цьому розумінні маємо зупинитися на ресурсному підході, перспективність якого полягає у тому, що він дозволяє перенести акцент з вивчення проблем подолання важких, стресових ситуацій на питання, пов'язані з особистісним розвитком, із самореалізацією суб'єкта, зокрема, у професійній діяльності [5]. Так, науковиця О. Штепа визначає здатність людини актуалізувати власні психологічні ресурси з метою саморозвитку, саморозкриття у взаєминах та надання підтримки іншим як психологічну ресурсність особистості [12]. Вивчення психологічної ресурсності (здатності саморозвиватися, уміння бути компетентним у життєвих та професійних питаннях, автономним у прийнятті рішень) правоохоронців як інтегральної характеристики особистості та широкого кола її психологічних детермінант є актуальним напрямом досліджень сучасної юридичної психології та передумовою створення практичних програм психологічного супроводу професійного навчання й професійної діяльності працівників правоохоронних органів.

Проблематику саморозвитку особистості поліцейського розглянуто у контексті сучасних вітчизняних досліджень психології особи як суб'єкта правоохоронної діяльності [9], професіоналізації [8], професіогенезу фахівця [11], становлення працівника [1], професійного та особистісного становлення [3]. Особливістю окресленого напряму наукових пошуків є його міждисциплінарний характер, інтегрованість у широкий спектр філософських, психологічних, акмеологічних, педагогічних досліджень.

В основу концепції саморозвитку особистості покладено базові принципи гуманістичної психології про визнання безумовної цінності кожної людини та її практично необмежених можливостей, про визнання можливостей людини до самостійного позитивного зростання, про те, що одним з важливих шляхів самореалізації особистості є метод повного зосередженого заглиблення у вибрану справу, що реалізація особистості неможлива без постійної творчої діяльності. На різних етапах становлення науки зміст саморозвитку визначався через саморозуміння, самовдосконалення, моральне зусилля з утвердження моральних норм і цінностей, активне перетворення людиною себе. Ключовою ознакою сучасних концепцій є розробка ідеї багатоваріантності можливих шляхів зміни людиною себе як відкритої системи, що саморозвивається.

Вчений І. Бех розглядає саморозвиток у взаємозв'язку із самореалізацією та визначає його як самозміну суб'єкта у напрямі свого Я-ідеального, яке виникає під впливом зовнішніх і внутрішніх причин [2]. Саморозвиток – це усвідомлений і керований особистістю процес, у результаті якого відбувається удосконалення фізичних, розумових і моральних потенцій людини, розгортання її індивідуальності. Важливою умовою, первинною сходиною саморозвитку особистості є внутрішня потреба у його здійсненні та самопізнання себе [10]. Слушною видається думка ученої С. Грищенко про психологічну готовність до саморозвитку як інтеграційну характеристику особистості, яка базується на здібності до самопізнання, самореалізації, самоідентифікації й припускає можливість побудови системи індивідуальних взаємодій зі світом та індивідуальним розвитком [6].

З огляду на зазначене, суб'єктам психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, доцільно не тільки сприяти розвитку і формуванню необхідних професійно-психологічних якостей, а й організовувати супровід процесу саморозвитку і самоформування особистості поліцейського. Психологічні технології саморозвитку особистості можуть бути спроектовані за таким алгоритмом:

1. Формулювання мети, завдань, вибір об'єкта і предмета впливу психотехнології.
2. Визначення теоретико-методологічних засад розробки психотехнології.
3. Діагностика актуального рівня вираженості певної властивості та з'ясування напрямів її формування.
4. Складання програми впровадження психотехнологій розвитку особистості.
5. Реалізація програми.
6. Оцінювання ефективності втілених психотехнологій.
7. Корекція програми та окреслення подальших напрямів роботи.

Як підсумок зазначимо, що саморозвиток у сучасному науковому просторі розглядається як фундаментальна здатність особистості бути справжнім суб'єктом власного життя, як ціннісно-сміслова детермінанта розвитку особистості. Окреслена проблематика потребує формулювання теоретичних засад і створення концептуальної моделі побудови стратегії супроводу саморозвитку особистості поліцейського, пропозицій психологічних технологій саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Александров Д. О. Становлення особистості працівника органів внутрішніх справ: монографія. Київ : ВАДЕКС, 2014. 307 с.
2. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності. Київ : Академвидав, 2009. 248 с.
3. Бойко-Бузиль Ю. Ю. Характеристика показників блоку професійного становлення керівників системи МВС України. *Право і безпека*. 2021. № 2 (81). С. 50–59.
4. Гаркавенко Н. В. Самовиховання і саморозвиток майбутніх фахівців з вищою освітою. *Психологія саморозвитку особистості: збірник наукових праць*. Чернівці–Київ. 2016. С. 179–192.
5. Горденко А. Особистісна ресурсність у контексті професійної діяльності правоохоронців. *Науковий вісник МНУ імені В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО*. № 1 (16). 2016. С. 40–45.
6. Грищенко С. В. Самовдосконалення особистості: монографія / під наук. ред.: З. Н. Курлянд, І. В. Бужиної. Чернівці: Вид-во «Десна Поліграф», 2019. 192 с.
7. Гуменюк Г. В. Саморозвиток як ціннісно-сміслова детермінанта професійного становлення людини. *Актуальні проблеми психології: Збірник наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*. Київ : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. Том X. Вип. 28. С. 110–120.
8. Землянська О. В. Категорія професіоналізації у психологічній науці. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України: тези доп. наук.-практ. конф.* (Харків, 27 берез. 2020 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. С. 222–224.
9. Кудерміна О. І. Психологія особи як суб'єкта правоохоронної діяльності: монографія. Чернівці : Наші книги, 2012. 415 с.
10. Саморозвиток. URL: <https://osvita.ua>. 2012.
11. Швець Д. В. Психологічні та правові засади формування особистості поліцейського в Україні: монографія. Харків : Майдан, 2018. 518 с.
12. Штепа О. Психологічна ресурсність як предиктор етичних поглядів особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2018. Випуск 42. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. С. 232–250. DOI: 10.32626/2227-6246.2018-42.232-250.
13. Atamer, A. (2003). The personality traits of police college students and the impact of police education on personality traits. *Forensic Science International*, 136, P. 289–290.
14. Police education and training systems in the OSCE region / Authors: Khatia Dekanoidze, Madlen Khelashvili. Kyiv, 2018. 164 p.
15. Twersky-Glasner, A. Police Personality: What Is It and Why Are They Like That? *Journal of Police and Criminal Psychology*, 2005. 20(1). P. 56–67.